

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Загальна інформація про навчальну дисципліну

Повна назва навчальної дисципліни	Історичне краєзнавство
Повна офіційна назва закладу вищої освіти	Сумський державний університет
Повна назва структурного підрозділу	юридичний факультет. Кафедра історії
Розробник(и)	Лобко Наталія Вікторівна
Рівень вищої освіти	Перший рівень вищої освіти, НРК – 6 рівень, QF-LLL – 6 рівень, FQ-EHEA – перший цикл
Семестр вивчення навчальної дисципліни	12 тижнів протягом 4 -го семестру
Обсяг навчальної дисципліни	Обсяг становить 5 кред. ЄКТС, 150 год., з яких 48 год. становить контактна робота з викладачем (32 год. лекцій, 16 год. практичних занять)
Мова викладання	Українська

2. Місце навчальної дисципліни в освітній програмі

Статус дисципліни	Обов'язкова навчальна дисципліна для освітньої програми "Історія"
Передумови для вивчення дисципліни	Передумови для вивчення відсутні
Додаткові умови	Додаткові умови відсутні
Обмеження	Обмеження відсутні

3. Мета навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни є формування у студентів системи знань з історичного краєзнавства, оволодіння теоретичними навичками, необхідними для роботи з краєзнавчим матеріалом та практичне опанування фактажу з історії краю.

4. Зміст навчальної дисципліни

Тема 1 Історичне краєзнавство як галузь знань та напрям історичних досліджень.
Зміст і завдання курсу. Термінологія та понятійний апарат: край, територія, регіон, краєзнавство. Структура краєзнавства: основні складові та галузеві напрями. Історичне краєзнавство як складова частина загального краєзнавства. Об'єкт і предмет історичного краєзнавства. Відмінність історико-краєзнавчих досліджень від загальноісторичних. Зв'язок історичного краєзнавства з іншими науками та дисциплінами. Функції і методи дослідження краєзнавства. Методи історичного краєзнавства: літературний, географічний, статистичний, візуальний, картографічний, анкетний, польових досліджень, описовий, експедиційний, моделювання, математичні, економічні. Історичне краєзнавство як засіб зв'язку історії певної місцевості з історією всієї України.

Тема 2 Становлення, розвиток і проблеми історичного краєзнавства.

Подорожні описи території України. Початки краєзнавчого руху на українських землях. Діяльність історико-краєзнавчих осередків на Наддніпрянській Україні. Розвиток історичного краєзнавства в Україні в першій половині XIX ст. Розвиток історичного краєзнавства в Україні в другій половині XIX ст. М.Костомаров і В.Антонович та їх роль у закладенні основ історичної регіоналістики та краєзнавства як окремих галузей історичної науки. Регіональні краєзнавчі товариства на Наддніпрянській Україні в другій половині XIX ст. Краєзнавчий рух на західноукраїнських землях в XIX – першій половині XX ст. Створення та діяльність регіональних краєзнавчих товариств. Д.Яворницький та його історико-краєзнавча спадщина. Історико-краєзнавчі дослідження у міжвоєнний період. Криза методики та практики краєзнавчого руху в 30-х роках XX ст. Методологічні та методичні дискусії з проблем краєзнавства на початку 60-х років XX ст. Активізація краєзнавчих досліджень в Україні наприкінці 60-х – 70-х років XX ст. Сучасні організаційні форми краєзнавчого руху. Діяльність регіональних краєзнавчих центрів в Україні (1991–2021).

Тема 3 Джерела та історіографія історичного краєзнавства.

Особливість краєзнавчих джерел. Групування, типологія і систематизація джерел. Друковані та архівні писемні джерела, статистичні та картографічні матеріали. Речові джерела та матеріальна культура. Усні джерела. Етнографічні та фольклорні джерела. Ономастика в історичному краєзнавстві: мовні джерела, топоніміка. Інтернет-джерела. Краєзнавча бібліографія: бібліографічні показники, каталоги бібліотек. Краєзнавча історіографія: наукові монографії, періодичні видання, науково-популярна література, публіцистика.

Тема 4 Основні напрями історико-краєзнавчих досліджень.

Напрями досліджень історії краю. Комплексне дослідження населеного пункту. Історична урбаністика та руралістика. Археологічні дослідження в краєзнавстві. Соціальна історія краю, локальна історія, історія повсякденності, мікроісторія. Просопографія та біографістика в історико-краєзнавчих дослідженнях. Особливості усної історії. Пам'ятки історії та культури: принципи та підходи дослідження.

Тема 5 Краєзнавча діяльність установ науки, освіти та культури.

Пізнавальний та соціально-інформаційний потенціал сучасного історичного краєзнавства. Організаційні форми та функції краєзнавства. Краєзнавчі дослідження в науково-дослідних установах. Краєзнавча діяльність бібліотек. Архівні матеріали в краєзнавчих дослідженнях. Розвиток краєзнавства в музейних закладах. Краєзнавчий потенціал музеїв під відкритим небом та екомuzeїв

Тема 6 Краєзнавство Сумщини

Історія рідного краю: етапи та особливості дослідження. Краєзнавчі дослідження Сум та Сумської області. Краєзнавчий опис міст та сіл Сумської області. Територія Сумщини за археологічними знахідками. Територія Сумщини у складі Київської Русі. Історія розвитку Слобідської України (XVII - поч. XIX ст.). Джерела по вивченню історії Слобідської України (XVII-поч. XX ст.). Заселення, населення та розвиток населених пунктів Сумщини у XVII –XVIII ст. Заснування і розвиток населених пунктів Сумщини. Архітектурні пам'ятки Сумщини. Музеї на території Сумської області.

5. Очікувані результати навчання навчальної дисципліни

Після успішного вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти зможе:

РН1	знати теоретичні та практичні засади історичного краєзнавства;
РН2	критично працювати з науковою літературою, писемними, картографічними, статистичними та іншими специфічними джерелами й матеріалами; критично осмислювати події локальної історії на підставі аналізу краєзнавчих джерел;
РН3	проводити самостійне науково-пізнавальне дослідження з історії рідного краю.

6. Роль навчальної дисципліни у досягненні програмних результатів

Програмні результати навчання, досягнення яких забезпечує навчальна дисципліна.

Для спеціальності 032 Історія та археологія:

ПР1	Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.
ПР2	Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій і використовувати ці знання у професійній діяльності.
ПР5	Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.

7. Види навчальних занять та навчальної діяльності

7.1 Види навчальних занять

Тема 1. Історичне краєзнавство як галузь знань та напрям історичних досліджень.	
Лк1	"Предмет, завдання і концепція курсу «Історичне краєзнавство»." (денна) Зміст і завдання курсу. Термінологія та понятійний апарат: край, територія, регіон, краєзнавство. Структура краєзнавства: основні складові та галузеві напрями.
Лк2	"Історичне краєзнавство як складова частина загального краєзнавства." (денна) Об'єкт і предмет історичного краєзнавства. Зв'язок історичного краєзнавства з іншими науками та дисциплінами. Методологічні основи історичного краєзнавства. Методи історичного краєзнавства: літературний, географічний, статистичний, візуальний, картографічний, анкетний, польових досліджень, описовий, експедиційний, моделювання, математичні, економічні.
Пр1	"Предмет, завдання і концепція курсу «Історичне краєзнавство»." (денна) Загальна характеристика та місце краєзнавства в історичній науці. Предмет та об'єкт краєзнавства. Основні завдання історичного краєзнавства. Загальні теоретично - методологічні проблеми курсу. Історичне краєзнавство і спеціальні історичні дисципліни
Тема 2. Становлення, розвиток і проблеми історичного краєзнавства.	

<p>Лк3 "Зародження та етапи становлення краєзнавчого руху" (денна)</p> <p>Стихійно-описовий етап у становленні історичного краєзнавства. Перші описи території України. Нагромадження історико-краєзнавчих знань у XVI – XVIII ст. Цілеспрямовано-описовий етап. Економічно-географічний етап.</p>
<p>Лк4 "Розвиток історичного краєзнавства в Україні в другій половині XIX – на початку XX ст." (денна)</p> <p>Виділення історичного краєзнавства в окрему галузь історичної науки. В. Антонович і М. Костомаров. "Обласництво" як метод краєзнавчих досліджень у працях історико-краєзнавчої школи Володимира Антоновича. Історико-краєзнавчі студії Львівської школи М. Грушевського. Регіональні краєзнавчі видання і товариства.</p>
<p>Лк5 "Історико-краєзнавчі дослідження в міжвоєнний період (1920 – 1939 рр.)" (денна)</p> <p>Київська школа "порайонного" дослідження історії України М. Грушевського. Одеська історична школа М. Слабченка та її внесок у розвиток краєзнавства. Інституалізація історичного краєзнавства в радянській Україні у 20 - 30-х рр. XX ст. Історичне краєзнавство на західноукраїнських землях.</p>
<p>Лк6 "Історичне краєзнавство в Україні у другій половині XX – на початку XXI ст.: доробок і тенденції розвитку" (денна)</p> <p>Відновлення історико-краєзнавчих досліджень у 50-х – першій половині 60-х років та їх суперечливий характер. Пожвавлення історико-краєзнавчих студій наприкінці 60-х – початку 80-х років XX ст. Історичне краєзнавство у незалежній Україні. Основні тенденції розвитку краєзнавчої історіографії.</p>
<p>Пр2 "Зародження краєзнавчого руху. Розвиток історичного краєзнавства в Україні в другій половині XIX – на початку XX ст." (денна)</p> <p>Витоки краєзнавства. Характер краєзнавчих знань в середньовіччі. Розвиток історичного краєзнавства і характер його в період його зародження та становлення (XVII - XVIII ст.). Діяльність статистичних комітетів і її значення для розвитку вивчення місцевої історії. Внесок наукової інтелігенції у розвиток краєзнавства II пол. XIX в.</p>
<p>Пр3 "Історико-краєзнавчі дослідження в XX – на початку XXI ст.: доробок і тенденції розвитку" (денна)</p> <p>Створення та діяльність регіональних краєзнавчих товариств у 20-30-ті рр. XX ст.. Д.Яворницький та його історико-краєзнавча спадщина. Історико-краєзнавчі дослідження у міжвоєнний період. Історичне краєзнавство на західноукраїнських землях. Досягнення краєзнавства у 60 – на поч. 80-х рр. Видання «Історії міст і сіл Української РСР». Сучасні організаційні форми краєзнавчого руху.</p>
<p>Тема 3. Джерела та історіографія історичного краєзнавства.</p>

<p>Лк7 "Писемні пам'ятки як джерело історії краю." (денна)</p> <p>Писемна спадщина минулого, її значення у вивченні історії краю. Періодична преса. Особливості періодичної преси за радянського часу. Центральні та місцеві газети і журнали. Історико-краєзнавчі часописи. Матеріали архівів. Документальні матеріали та їх використання при вивченні історії краю (метричні книги, описи єпархій, матеріали в фондах Синоду і т.д.).</p>
<p>Лк8 "Усні джерела історичного краєзнавства. Топонімічні пам'ятки." (денна)</p> <p>Пам'ятки усної народної творчості. Методика проведення бесід; запис фольклорних матеріалів. Вивчення походження назв поселень, річок, околиць. Довідкові посібники. Основні принципи і методи топоніміки. Ономастика. Відображення в прізвищах рис характеру, виробничої діяльності людей</p>
<p>Лк9 "Речові пам'ятки та їх значення для вивчення стародавньої історії краю" (денна)</p> <p>Класифікація пам'яток. Археологічна розвідка, її методи і прийоми. Збирання та описування археологічного матеріалу. Пам'ятки архітектури. Етнографічні пам'ятки. Село як об'єкт етнографічних досліджень.</p>
<p>Лк10 "Історіографія історичного краєзнавства." (денна)</p> <p>Краєзнавча бібліографія: бібліографічні показники, каталоги бібліотек. Краєзнавча історіографія: наукові монографії, періодичні видання, науково-популярна література, публіцистика.</p>
<p>Пр4 "Джерела краєзнавчих досліджень" (денна)</p> <p>Процес накопичення історичних джерел і головні методи роботи з ними. Рукописи і книги. Стародрук як пам'ятка історії та історичне джерело. Історико-краєзнавчі часописи. Усні джерела історичного краєзнавства. Топонімічні пам'ятки. Речові пам'ятки та їх значення для вивчення стародавньої історії краю</p>
<p>Тема 4. Основні напрями історико-краєзнавчих досліджень.</p>
<p>Лк11 "Історія поселень, міграцій." (денна)</p> <p>Місто як етноісторична, соціально-економічна, архітектурна цілісність, носій певної історичної пам'яті та соціонормативної культури. Історична демографія як напрям краєзнавчих досліджень. Джерела з історії поселень, міграцій. Географічні назви, їх походження та розвиток,</p>
<p>Лк12 "Історія повсякденності." (денна)</p> <p>Мікроісторія. Історія буднів. Проблематика та джерела досліджень історії повсякденності. Соціальна історія краю. Дослідження людських спільнот. Усна пам'ять трьох поколінь родини як джерело до повсякденної історії.</p>
<p>Лк13 "Пам'ятки архітектури в історичному краєзнавстві." (денна)</p> <p>Державна класифікація об'єктів національної історико-культурної спадщини. Характеристика видатних пам'яток фортифікаційного зодчества України. Історико-краєзнавче дослідження пам'ятки чи груп пам'яток. Законодавство України про охорону культурної спадщини.</p>

<p>Пр5 "Напрями досліджень історії краю. Комплексне дослідження населеного пункту." (денна)</p> <p>Джерела з історії поселень, міграцій. Географічні назви, їх походження та розвиток, . Проблематика та джерела досліджень історії повсякденності. Соціальна історія краю. Дослідження людських спільнот. Усна пам'ять трьох поколінь родини як джерело до повсякденної історії. Етапи історико-краєзнавчих досліджень пам'ятки чи груп пам'яток.</p>
<p>Тема 5. Краєзнавча діяльність установ науки, освіти та культури.</p>
<p>Лк14 "Краєзнавча діяльність установ науки, освіти та культури." (денна)</p> <p>Краєзнавча діяльність бібліотек. Розвиток краєзнавства в музейних закладах. Науково-дослідницька робота архівів. Тематика історичного краєзнавства в навчальному процесі і науковій роботі студентів. Історичне краєзнавство в школі. Використання краєзнавчих матеріалів в учбовій роботі. 4. Профілі і фонди історико - краєзнавчих музеїв. 5. Етапи створення краєзнавчих музеїв при школі.</p>
<p>Пр6 "Краєзнавча діяльність установ науки, освіти та культури." (денна)</p> <p>Напрями та форми краєзнавчої роботи бібліотек. Краєзнавчий потенціал музеїв під відкритим небом та екомuzeїв. Архівні документи як джерело краєзнавчих досліджень. Використання краєзнавчих матеріалів в учбовій роботі. Форми історико - краєзнавчої роботи у школі.</p>
<p>Тема 6. Краєзнавство Сумщини</p>
<p>Лк15 "Краєзнавство Сумщини" (денна)</p> <p>Історія рідного краю: етапи та особливості дослідження. Краєзнавчі дослідження Сум та Сумської області. Краєзнавчий опис міст та сіл Сумської області. Територія Сумщини за археологічними знахідками. Територія Сумщини у складі Київської Русі.</p>
<p>Лк16 "Краєзнавство Сумщини" (денна)</p> <p>Джерела по вивчення історії Слобідської України (XVII-поч. XX ст.). Заселення, населення та розвиток населених пунктів Сумщини у XVII –XVII ст. Заснування і розвиток населених пунктів Сумщини. Архітектурні пам'ятки Сумщини.</p>
<p>Пр7 "Краєзнавство Сумщини" (денна)</p> <p>Краєзнавці Сумщини. Джерела з давньої та ранньосередньовічної історії населених пунктів Сумщини. Джерела по вивчення історії Слобідської України (XVII-поч. XX ст.). Краєзнавчі дослідження Сум та Сумської області. Краєзнавчий опис міст та сіл Сумської області.</p>
<p>Пр8 "Краєзнавство Сумщини" (денна)</p> <p>Територія Сумщини за археологічними знахідками. Територія Сумщини у складі Київської Русі. Особливості заселення, населення та розвиток населених пунктів Сумщини. Джерела по вивчення історії Слобідської України (XVII-поч. XX ст.). Архітектурні пам'ятки Сумщини. Музеї на території Сумської області.</p>

7.2 Види навчальної діяльності

НД1	Підготовка до практичних занять
НД2	Підготовка до поточного та підсумкового контролю
НД3	Підготовка мультимедійних презентацій
НД4	Робота з підручниками та релевантними інформаційними джерелами

8. Методи викладання, навчання

Дисципліна передбачає навчання через:

МН1	Інтерактивні лекції
МН2	Проблемний семінар
МН3	Метод демонстрацій

Лекції надають студентам теоретичну основу знань про сутність і закономірності еволюції України та українства, що розширює освітній компонент вузькоспеціалізованої підготовки фахівців негуманітарного профілю (РН 1). Лекції надають студентам теоретичну основу знань про історичні події, періоду, що вивчається. Отримана інформація дозволяє виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії. (РН 1). Практичне заняття – форма навчального заняття, при якому відбувається детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння та навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентом відповідно до сформованих завдань (РН 2, РН 3, РН 4). - участь в груповій роботі; - участь в конкурсах, олімпіадах, наукових симпозіумах тощо; - критична оцінка літератури; - виконання творчих завдань.

- участь в груповій роботі; - участь в конкурсах, олімпіадах, наукових симпозіумах тощо; - критична оцінка літератури; - виконання творчих завдань.

9. Методи та критерії оцінювання

9.1. Критерії оцінювання

Визначення	Чотирибальна національна шкала оцінювання	Рейтингова бальна шкала оцінювання
Відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	5 (відмінно)	$90 \leq RD \leq 100$
Вище середнього рівня з кількома помилками	4 (добре)	$82 \leq RD < 89$
Загалом правильна робота з певною кількістю помилок	4 (добре)	$74 \leq RD < 81$
Непогано, але зі значною кількістю недоліків	3 (задовільно)	$64 \leq RD < 73$
Виконання задовольняє мінімальні критерії	3 (задовільно)	$60 \leq RD < 63$
Можливе повторне складання	2 (незадовільно)	$35 \leq RD < 59$

Необхідний повторний курс з навчальної дисципліни	2 (незадовільно)	$0 \leq RD < 34$
---	------------------	------------------

9.2 Методи поточного формативного оцінювання

МФО1	Опитування та усні коментарі викладача за його результатами
МФО2	Настанови викладача в процесі виконання практичних завдань
МФО3	Захист презентацій та рефератів

9.3 Методи підсумкового сумативного оцінювання

МСО1	Усне опитування на семінарському занятті
МСО2	Виконання пошуково-дослідного завдання (підготовка, презентація, захист)
МСО3	Підсумковий контроль: екзамен
МСО4	Звіт за результатами виконання практичних робіт

Контрольні заходи:

6 семестр	100 балів
МСО1. Усне опитування на семінарському занятті	40
усне опитування	40
МСО2. Виконання пошуково-дослідного завдання (підготовка, презентація, захист)	20
	20
МСО3. Підсумковий контроль: екзамен	40
тестування	40

Контрольні заходи в особливому випадку:

6 семестр	100 балів
МСО2. Виконання пошуково-дослідного завдання (підготовка, презентація, захист)	20
	20
МСО3. Підсумковий контроль: екзамен	40
тестування	40
МСО4. Звіт за результатами виконання практичних робіт	40
звіт-конспект	40

Оцінювання протягом семестру проводиться у формі усних (40 балів) і письмових (40 балів) опитувань та індивідуальних презентацій (20 балів). Всі роботи повинні бути виконані самостійно. Після вивчення дисципліни проводиться додатковий семестровий контроль, який проводиться в письмовій формі.

10. Ресурсне забезпечення навчальної дисципліни

10.1 Засоби навчання

ЗН1	Мультимедіа, відео- і звуковідтворювальна, проєкційна апаратура (відеокамери, проєктори, екрани, смартдошки тощо)
ЗН2	Бібліотечні фонди
ЗН3	Комп'ютери, комп'ютерні системи та мережи

10.2 Інформаційне та навчально-методичне забезпечення

Основна література	
1	Основи краєзнавства: підруч. для студ. закладів вищ. освіти / НАН України, Національна спілка краєзнавців України; за ред. О.П. Реєнта; вид. 2 ге, доп. Київ, 2021. 376
2	Реєнт О. Краєзнавство в Україні: історичні традиції і стратегія розвитку. Київ, 2021. 292 с.
3	Кузьма-Качур М. І., Горват М. В. Основи краєзнавства: навч. посібн. Київ: Видавництво Ліра-К, 2018. 256 с.
Допоміжна література	
4	Удод О. А. Краєзнавча освіта у закладах вищої освіти України: стан, проблеми, перспективи / О. А. Удод // Всеукраїнська нарада з питань викладання навчального курсу «Основи краєзнавства» у закладах вищої освіти. Матеріали та документи. Київ, 24 травня 2018 р. Київ, 2018. С. 16–24.
5	Історичне краєзнавство: навчальний посібник для студентів історичного факультету / укладач О. В. Лісовська, Умань, 2016. 245 с.
6	Краєзнавство Сумщини в контексті вивчення історичної, духовної і культурної спадщини регіону : зб. матеріалів обласної наук.-краєзнавчої конф. / уклад. О. М. Малиш. Суми : Триторія, 2018. 92 с.
Інформаційні ресурси в Інтернеті	
7	Національна спілка краєзнавців України URL: http://nsku.org.ua/
8	Музейний простір України URL: http://www.prostir.museum
9	Замки та храми України URL: http://www.castles.com.ua
10	Сумський історичний портал https://history.sumy.ua/